

A VÍZÜGYI MÚLT ÉRTÉKEINEK ÁPOLÁSA A KÖRÖSÖK VIDÉKÉN

A KÖRÖS-VIDÉKI VÍZÜGYI IGAZGATÓSÁG ÉPÜLETÉNEK TÖRTÉNETE

Dr. Vasas Ferencné – Kőváriné Szabó Erzsébet – Czakóné Czédli Jolán – Czakó András

BEMUTATKOZIK A BODOKI KÁROLY VÍZÜGYI MÚZEUM BARÁTI KÖR

A Bodoki Károly Vízügyi Múzeum Baráti Kör 2009. november 10-én alakult meg.

A Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóságnál a muzeális értékek megbecsülése hagyomány, melynek szép eredményei vannak. 1974-ben az igazgatóság területén nyílt meg a Hosszúfoki I. szivattyútelep épületében az első vidéki vízügyi múzeum, a Bodoki Károly Vízügyi Múzeum. Nevünket ezen érték tiszteletéért fogalmazzuk meg. Úgy gondoltuk folytatni kell e nemes hagyományt a múlt értékeinek megőrzését a hivatali tevékenység mellett önkéntes, szervezett formában is. Ezzel a céllal, az aktív dolgozók és nyugdíjas vízügyesek összefogásával létrehoztunk egy önkéntes civil szervezetet, amely ezt a munkát felvállalta.

A Baráti Kör vállalása önkéntes tevékenység, melyet a tagjaink annak érdekében végeznek, hogy a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóságnak a vízügyi múzeumhoz, a muzeális értékek védelméhez, kiállításokhoz, kiadványokhoz, jelentős vízügyi személyiségek munkájának megörökítéséhez, nyilvánosság programhoz, pályázatok készítéséhez, lebonyolításához kötődő kutatási, gyűjtési, szervezési, rendezési munkáját támogassák az Igazgatósággal összhangban, de önállóan, térítésmentesen. A Baráti Kör tagjai között megtalálható végzettsége szerint, technikus, mérnök, informatikus, biológus, jogász, tanár, pénzügyi szakember, 20 és 80 év között, akik szabad idejükből áldoznak e tevékenység végzésére, azért a jóleső érzésért, hogy hasznos a munkájuk a társadalom, a vízügyi ágazat és az Igazgatóság szempontjából, s maguk is többé válnak általa. Az elmúlt, közel 14 éves munkánk során kiemelt feladatnak tekintettük, hogy ápoljuk Bodoki Károly vízépítő mérnök emlékét. Ennek jegyében Gyulán a Református Ó-Temetőben lévő sírját rendszeresen gondozzuk, halála évfordulóján (december 10.-én) minden évben megkoszorúzzuk emléktábláját, születésének évfordulóján (március 29.-én) pedig, a vízügyi igazgatóság előtti téren lévő szobránál a tavasz virágaival tisztelgünk munkássága előtt. Bodoki leszármazottakkal tartunk kapcsolatot és jártunk már Bodokon, ahonnan a neves mérnökdinasztia származik.

Fontos számunkra hogy a közelmúlt mérnökeinek is emléket állítsunk, ezért is készítettük el a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság egykori vezetőinek életrajzi monográfiáját, honlapunkon pedig rendszeresen megemlékezünk az igazgatóság egykori, kiemelkedő mérnökeiről. Közreműködtünk a TÁJVÍZHÁZ-ban, az igazgatóság által üzemeltetett vízügyi kiállítóhely épületében berendezett Mosonyi emlékszoba kialakításában. A Vízügyi Igazgatóság által a Békésszentandrás duzzasztó építésének hetvenötödik, a Békési duzzasztó ötvenedik, a Gyulai tús gát százhuszonötödik és a Hosszúfoki múzeum megnyitásának negyvenedik évfordulójára szervezett emléküléseket kiadványok, prospektusok összeállításával segítettük. Az Alsó-Fehér-Körös Ármentesítő Társulatnál 32 évet dolgozó Uhrin János vízmester életútját feldolgoztuk, az igazgatóságnak adományozott hagyaték (fotók és egyéb dokumentumok) alapján. A régi vízügyes történetek megőrzése érdekében novella pályázatot szerveztünk, a Vízügyi Igazgatóság a pályaműveket a Körös-vidéki Hírlevél külön számában tette közzé. Az Élővíz-csatorna, az egykori Fehér-Körös hullámterében a fűzfák pótlására faültetést kezdeményeztünk, a 2013-ban elültetett fák mára már szép árnyékadó fává cseperedtek. Az igazgatóság által az iskolások és az óvodások számára szervezett Víz Világnapi szabadtéri rendezvényeket a régi vízügyes használati tárgyak bemutatásával színesítettük és az aktuális

szlogenhez igazodva posztereket készítettünk. A közvélemény tájékoztatására honlapot szerkesztettünk, ahol az eddig végzett tevékenységünk részletesen nyomon követhető: <http://www.kovizig.hu/baratikor/index.php#&panel1-1>

A vízügyi múlt értékeinek feltárására irányuló gyűjtőmunkáinkat többnyire a megyei levéltár, a városi könyvtár, az igazgatóság tervtárának és az interneten a közgyűjteményi portálok adatbázisára alapozva végeztük és rendszerint egy pp. előadásban összegeztük. Ezen metodika alapján tártuk fel az egykor fürdőként működő, ma a vízügyi igazgatóság által üzemeltetett, TÁJVÍZHÁZ- ként funkcionáló épület és a vízügyi igazgatóság székházának a történetét is. Ez utóbbi gyűjtőmunkánkról az alábbiakban számolunk be röviden, a Magyar Hidrológiai Társaság megalakulásának 100. évfordulóján, a Békés Megyei Területi Szervezet ünnepi rendezvényén, 2017. május 9- én elhangzott „A Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság székházának és egykori intézményeinek története” című előadás alapján.

A KÖRÖS-VIDÉKI VÍZÜGYI IGAZGATÓSÁG ÉPÜLETÉNEK TÖRTÉNETE

A Thezarovits-ház

Gyula város sajátos hangulatát és városképét máig meghatározza az 1801. évi nagy tűzvészt követően épített egységes, zömében földszintes, csupán néhány emeletes épülettel tagolt polgárházak sora. Az emeletes házak egyikét, a Városház és a Megyeház utca találkozásánál Thezarovits Antal (1. kép) kereskedő és felesége, Fischer Terézia építtették, id. Czigler Antal (3. kép) uradalmi építész tervei alapján.

1. kép
Thezarovits Antal

2. kép
A Thezarovits ház

3. kép
id. Czigler Antal

A sarokház bejárata a Megyeház utca felől volt. A város mindennapi piaca 1867-ig itt és a Megyeház utcának erre a térre torkolló részén volt. A Thezarovits ház épületről készített festmény (2. kép) egykor a Takarékpénztár tulajdonában volt, további sorsa ismeretlen.

A századfordulón jómódban élő és köztisztelőben álló kereskedőnek a város közelében majorja volt, kereskedett gabonával, fuvarozásra szolgáló lovai, magtárai és olajütő malmi voltak, de fizetett adót mézárszék tartás és szőlőművelés után is. A megyében egyedül ő árusíthatott lőport és lőfegyvert. Az 1800-as évek elején alakultak Gyulán az első ipari vállalatok, 1806-ban alapító tagja volt a „*Királyi privilegizált gyulai olaj-farbika társaság*”-nak. A jómódú kereskedő idővel eladósodott, de a Thezarovits-ház maradandónak bizonyult, mely átépítések és bővítések után a városnak ma is nevezetes épülete. Az épületben az 1860-as évek elején bérlőként kezdte meg működését egy magán leányiskola és egy takarékpénztár. A

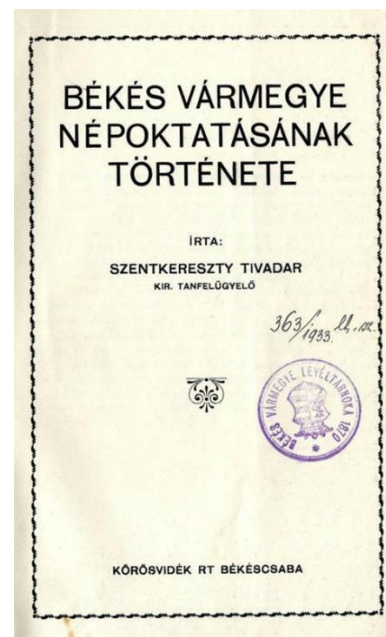
Békésmegyei Takarékpénztári Egyesület a Thezarovits testvérektől 1875-ben vásárolta meg épületet, mely 1952-ben az államosítás kapcsán a Magyar Állam tulajdonába került.

Leányiskola

Az 1800-as években az egyházak biztosították az elemi szintű iskolai oktatást. Négy osztályos főelemi iskolát a katolikus egyház üzemeltetett Magyar-Gyulán. Az egyházi iskolák működési költsége az egyház, a földesúr és a város között oszlott meg. A lányok számára a négy elemi szintű oktatást többnyire csak a magániskolák biztosították. Özvegy Budjács Andorné Mihálik Anna 1861-ben nyitott leányiskolát az akkor még a Thezarovits örökösök tulajdonában lévő épület emeletén és itt bérelt lakást saját maga számára is. Erről az 1880-ban tartott népszámlálásról készült, Gyula város Tanácsa Népszámlálási Jegyzőkönyve (4. kép) tanúskodik. Az iskolában a tanulók magyar és német nyelvtan, számtan, történelem és földrajz tárgyakat tanultak, a zene, a rajz és a kézimunka kiemelt szerepet játszott a nevelésükben. Az iskola vezetését 1884-ben Scherer Benedek vette át, aki 1886-ban V. és VI. elemi osztállyal bővítette. Az intézmény, Budjácsné halála után Scherer iskola néven folytatta működését. 1904-ben dr. Nuszbec Sándorné Uzon Mária vette meg az iskolát, aki 2 év múlva azt megszüntette. Gyulán az első állami elemi és az első állami polgári leányiskola 1906-ban kezdte meg működését. Az iskolával kapcsolatos adatok a Békés vármegye népoktatásának története című könyvből (5. kép) származnak.

Szám	Személyek száma	Nem	Birtokos helye
179	17		
180			
181			
182			
183			
184			
185			
186			

4. kép
Gyula város Tanácsa népszámlálási jegyzőkönyv I. 1880.

5. kép
Békés vármegye népoktatásának története

Békésmegyei Takarékpénztári Egyesület

Báró Wenckheim László 1861-ben vetette fel egy megyei takarékpénztár létesítésének gondolatát azzal a céllal, hogy az intézmény egyrészt biztosítsa a gazdaközönségnek és az iparos osztálynak a hitelszükségletét olcsó kamat mellett, másrészt takarékosra

öszönözzön. A Békés Megyei Takarékpénztári Egyesület 1863. január 11-én alakult meg, de a pénzügyi tevékenységet csak 1864-ben kezdhette meg. Működésükhöz a Thezarovits örökösöktől az akkor Megyeház utca 47. sz. - ma Városház utca 26. sz. - alatt lévő épület földszintjén béreltek helyiségeket. A Békés Megyei Takarékpénztári Egyesület első elnöke báró Wenckheim László (6. kép), első vezérigazgatója Bodoki Károly (8. kép), a Körösök és a Berettyó szabályozásának meghatározó alakja volt. A takarékpénztár egyesület viaszpecsétjét lásd a 7. képen. A pénzügyintézet alapításának 50. évfordulóján a két alapító vezetőről az 1914. március 22-én tartott Közgyűlés elismerő szavakkal emlékezett meg, erről a jegyzőkönyvből származó részletek (9. kép) tanúskodnak.

A pénzügyintézet a megye első takarékpénztára volt. A Takarékpénztári Egyesület az intézmény vezetőinek arcképét megfestette, ezek a festmények egykor a tanácsterem - mely ma a vízügyi igazgatóság nagyterme - falát díszítették. A festmények sorsa ismeretlen.

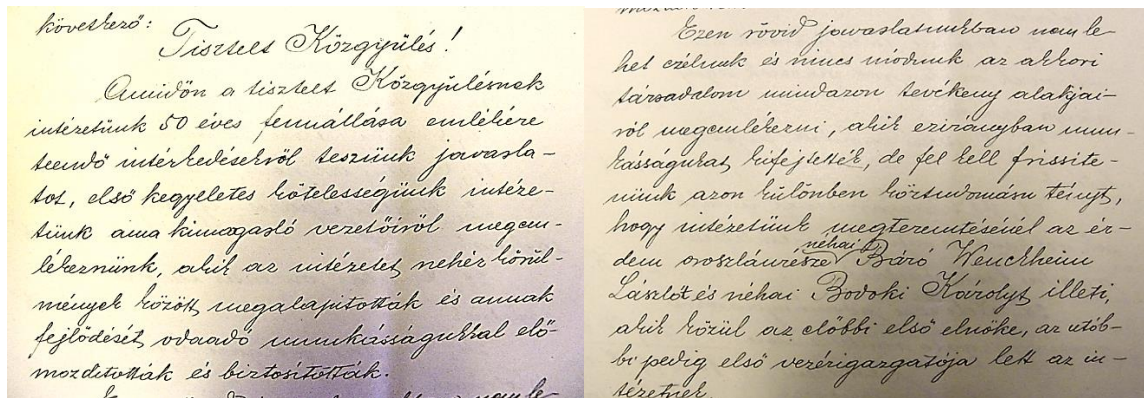
6. kép
Báró Wenckheim László

7. kép
A Takarékpénztár viaszpecsétje

8. kép
Bodoki Károly

9. kép
Részletek az 1914. március 22-én tartott Közgyűlés jegyzőkönyvéből

Az épületen a külső megjelenést is átformáló, első jelentősebb átalakítás 1876-ben volt, miután az épületet a Takarékpénztári Egyesület megvette. Az épület homlokzatára ekkor került fel a pénzügyintézet neve. A Takarékpénztári Egyesület épülete korabeli késlapokon, lásd. 10. és 11. fotók.

10. kép

Takarékpénztári Egyesület épülete az 1876. évi átalakítás után I.

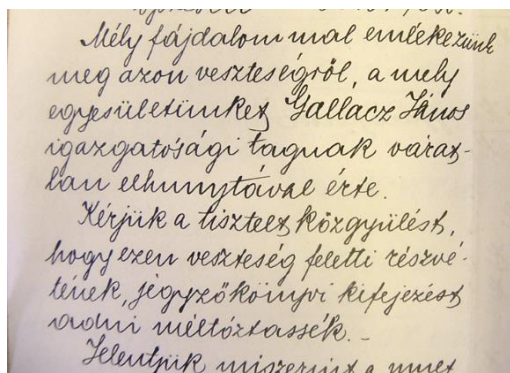
11. kép

Takarékpénztári Egyesület épülete az 1876. évi átalakítás után II.

Az 1890-es évek végétől a Takarékpénztár Igazgatóságának tagja volt Gallacz János mérnök (12. kép) a Gyulai Folyammérnöki Hivatal vezetője, később a Földművelésügyi Minisztérium dunai osztályának munkatársa, akinek 1901-ben bekövetkezett haláláról az 1902.március 16.-án tartott közgyűlés jegyzőkönyvében (13. kép) is megemlékeztek

12. kép
Gallacz János

13. kép

Az 1902.március 16.-án tartott közgyűlés jegyzőkönyve

A Takarékpénztár üzleti tevékenysége az 1900-as évek elejére már olyan jelentős mértékben megnövekedett, hogy további irodahelyiségekre volt szükség. Anyagi megfontolásokból a Városház utca vonalában történő bővítés mellett döntöttek és a régi szárnyat teljes egészében bérlakásokká átalakították át. 1908-ban Szántay Lajos (14. kép) tervei alapján és Pfaff Ferenc kivitelezésével valósult meg a bővítés, melynek során az új szárny eklektikus, neoreneszánsz és szecessziós elemekkel díszített homlokzatához igazították az egész épület arculatát. Homlokzati elemek (15. és 16. kép), a kibővített és átalakított épület korabeli képeslapokon (17. és 18. kép).

14. kép
Szántay Lajos műépítész

15. kép
Homlokzati elem I.

16. kép
Homlokzati elem II.

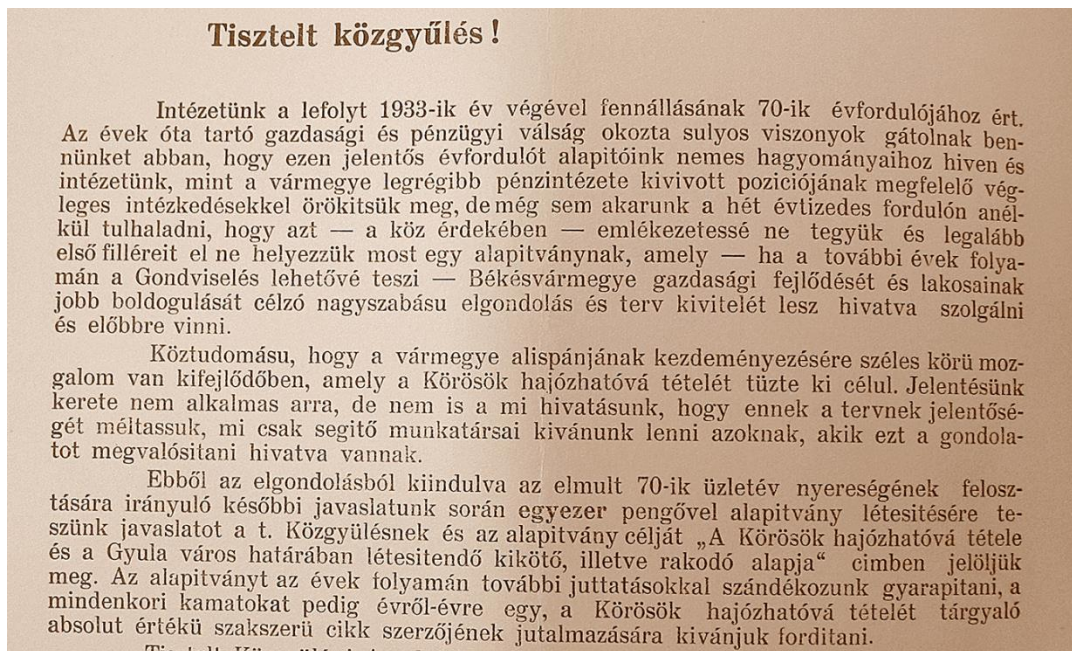

17. kép
A Takarékpénztár épülete az 1908. évi
átalakítás után I.

18. kép
A Takarékpénztár épülete az 1908. évi
átalakítás után II.

1934-ben a Takarékpénztár megalakulásának 70. évfordulóján alapítványt hoztak létre, mellyel a Körösök hajózhatóvá tételét kívánták segíteni. Az 1934. április 8.-án tartott közgyűlés jegyzőkönyvének részlete a 19. képen látható.

19. kép
Az 1934. április 8.-án tartott közgyűlés jegyzőkönyvének részlete

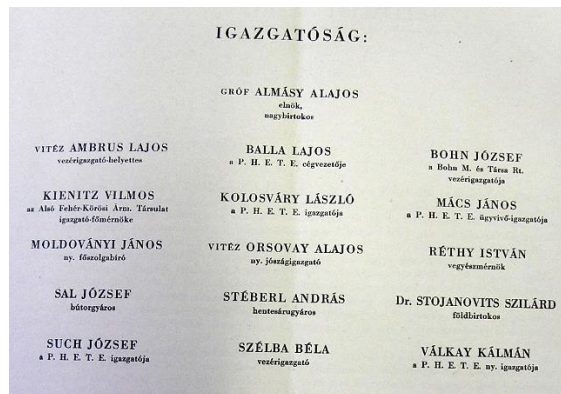
1938-ban az intézmény fennállásának 75. évfordulóján az épületet teljes körűen felújították, kívül-belül tatarozták. 1939-től a Takarékpénztár székhelye bankfúzió következtében Békéscsabára került, de működését továbbra is Békésmegyei Takarékpénztári Egyesület név alatt folytatta, a Gyulán működő intézete pedig ANYAINTÉZET elnevezést kapott.

Az 1940-es években a pénzintézet igazgatóságának tagja volt többek között az Alsó- Fehér-Körösi Ármentesítő Társulat igazgatója, Kienitz Vilmos (22. kép) is. A Takarékpénztár 79.

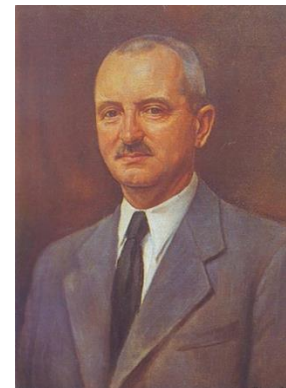
üzletési jelentésének és zárszámadásának borítója a 20. képen, a jelentésben nevesített igazgatósági tagok névsora a 21. képen látható.

20. kép
79. üzletési jelentés és zárszámadás borítója

21. kép
A Takarékpénztár Igazgatóságának tagjai

22. kép
Kienitz Vilmos

Az államosítás és a központosítás jegyében 1948. decemberben a pénzügyintézetet az egykori székházból más épületbe költöztették, 1949-ben megkezdődött a Takarékpénztár felszámolása, 1950-ben pedig a Békésmegyei Takarékpénztári Egyesületet törölték a cégjegyzékből.

Vízügyi szervezetek

1948-ban a vízügyi szervezeteket is államosították, létrehozták az Országos Vízügyi Hivatalt, területi szervként pedig a vízgazdálkodási körzeteket. A központosítás jegyében először a társulatokat a folyammérnöki hivatalok alá rendelték, majd ezek bázisán 11 vízgazdálkodási körzetet hoztak létre. Ezek a területi szervek nem voltak önálló szervezeti egységek, az Országos Vízügyi Hivatal keretén belül működtek. A Gyulai Folyammérnöki Hivatal bázisán létrehozott *Gyulai Vízgazdálkodási Körzet (1948-1950)* számára a közületek elhelyezését koordináló állami szervezet a Békésmegyei Takarékpénztár épületét jelölte ki, a még működő pénzügyintézetet pedig más épületbe költöztette. Az 1950-ben történő átszervezést követően a területi szervek önálló egységekké váltak, a Gyulai Vízgazdálkodási Körzet elnevezése pedig Békéscsabai Vízgazdálkodási Körzet-re változott, ugyanis időközben Békéscsaba lett a megye székhelye. Ez az intézmény egy évig működött, az 1951-ben történt átszervezéskor az árvízvédelmi és belvízvédelmi feladatok ellátására külön területi szervezeti egységeket hoztak létre Árvízvédelmi és Folyamszabályozási Hivatal, valamint Kultúrmérnöki és Belvízrendező Hivatal néven. Gyulai székhellyel Kultúrmérnöki és Belvízrendező Hivatal nem működött, az *Árvízvédelmi és Folyamszabályozási Hivatal (1951-1953)* a Városház utcai épületben folytatta munkáját. Ezen vízügyi szervezetek bélyegző lenyomatát lásd a 23. képen.

23. kép
A vízügyi szervezetek bélyegző lenyomatai

Napjainkban ez az épület a székháza a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóságnak is, mely 1953. október 1-én alakult meg, eredetileg Gyulai Vízügyi Igazgatóság néven. Az 1980-as évek végéig a feladatok bővülése és az illetékességi terület növekedése jellemezte az igazgatóság működését. A régi épületszárnyhoz a Megyeház utca felőli hozzáépítések 1965-1972 közötti években, több lépcsőben valósultak meg. Az új szárny egy részében ma a környezetvédelmi hatóság működik. Az épület előtti szökőkutat, mely a város egyik legrégebbi szökőkútja, az igazgatóság dolgozói építették társadalmi munkában 1967-ben (24. kép). A város a szökőkutat 2004-ben átépítette, ekkor kapta a Bodoki szökőkút nevet (25. kép).

A Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság mindenkor kiemelt feladatának tekintette a múlt értékeinek őrzését és ápolását. A Városház utca 26. számú épület erkélyének kovácsoltvas mintázata (26. kép) és a homlokzat díszítőeleme (27. kép) máig őrzik a Békésmegyei Takarékpénztár Egyesület, e nagy múltú, 87 éven keresztül üzemelő pénztintézet nevét: BTE.

A bejárat mellett 1993-ban az igazgatóság emléktáblát helyezett el Huszár Mátyás, a Körösöket elsőként feltérképező mérnök emlékére (28. kép). 2003-ban az igazgatóság megalakulásának 50. évfordulójára a díszes lépcsőházban kerámia faliképet (29. kép) avattak, melyen gróf Széchenyi István, Huszár Mátyás, Gallacz János, Bodoki Mihály, Bodoki Károly, Beszédes József és Kienitz Vilmos kézjegyei is megtalálhatók, ezzel tisztelve a térség vízgazdálkodásának kiemelkedő alakjai előtt. A domborművet Debreczeni Zsóka és Pelcz Zoltán keramikusok készítették.

24. kép
Az 1967-ben épült szökőkút az épület előtt

25. kép
Az átépített Bodoki szökőkút

26. kép
Az erkély kovácsoltvas mintázata

27. kép
Az épület homlokzatán lévő mintázat

28. kép
Huszár Máttyás emléktábla

29. kép
A díszes lépcsőház a kerámia faliképpel

A Vízügyi Igazgatóság az épület állagmegóvásáról folyamatosan gondoskodott, 2006-ban pedig egy teljes körű külső felújítás történt. 2014-ben az igazgatóság kezdeményezésére, a Bodoki Károly Vízügyi Múzeum Baráti Kör aktív közreműködésével, társadalmi összefogással az épület előtti téren felállították Bodoki Károly szobrát (30. kép), aki a Körösök és a Berettyó szabályozásának kiemelkedő alakja és egyben a Békésmegyei Takarékpénztár első igazgatója volt. A szobor Széri-Varga Géza szobrász alkotása.

A Körösök völgyében a vízgazdálkodás megkülönböztetett figyelmet érdemel, itt a vízhez kötődés, valamint a víztől és a vízhiánytól való fenyegetettség igen jelentős. A Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság, központja ebben a patinás nagy múltú épületben van és közel 70 éve szolgálja a vízgazdálkodás ügyét és az itt élő emberek ár- és belvízbiztonságát.

Irodalomjegyzék

Scherer Ferenc (1938): Gyula város története. Gyula város kiadása.

Szentkereszty Tivadar (1933): Békés vármegye népoktatásának története. Békéscsaba

Vasas Ferencé (2017.előadás): A Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság székházának és egykori intézményeinek története (Az anyagot gyűjtötte: dr. Vasas Ferencné, Lázár Istvánné és Galbácsné Stein Erzsébet)

<https://hungaricana.hu/hu/>

<http://www.kovizig.hu/baratikor/index.php#&panel1-7>